

Fogarasi történeti emlékek.

III.

Fogarasnak, a várnak, városnak és vármegyének rendszeres története sokkal nagyobb méretet és keretet igényel, mintsem azt egy folyóirat hasábjaira beszoríthatnók. Ne várja tehát itt senki ki-merítő történetét e nevezetes országrésznek, melynek egyes történeti emlékei ismertetésével csak mintegy adalékokat kívánunk szolgáltatni Fogaras rendszeres történetéhez s fel akarjuk hívni az illetékes körök (vármegye, város, az állami uradalom, a fogarasi vagyonos ev. ref. egyház) figyelmét, hogy gondoskodjanak történeti emlékeik összegyűjtéséről és megőrkítésre méltó történelmük megíratásáról.

Mert Fogaras — főkép az erdélyi fejedelemség korszakában — valóban fényes szerepet játszott hazánk történetében, s kiváltságos állást foglalt el, mint zászlós uradalom — liber baronatus. Fogaras vidéke országos adót nem fizetett, szolgálmányait a várnak teljesítette, a melynek kiváló hadászati fontosságot tulajdonítottak az ország délvidékének őrzésére. A vár tartozéka egy kis fejedelemség volt, nagyobb, mint sok német fejedelemség; uradalmához — egy XVI. századi író állítása szerint — 64 falu tartozott s másfél nap kellett hozzá, míg átutaztak rajta; ¹⁾ hosszában hét mérföldnyi te-

¹⁾ Az olasz *Gromo*, János Zsigmond testőrkapitánya: Uebersicht des ganzen im Besitz des Königs Johann von Siebenbürgen befindlichen Reiches. Kiadva: *Archiv* des Vereins für Sieb. Landeskunde. Neue Folge. II. k. 30. l. A XVII. sz. összeírások és XVIII. sz. urbariumok szerint Fogaras várának tartozékai voltak 1-ször Fogaras városa a benne levő curiával, s ehhez tartozó nagykiterjedésű szántóföldekkel, rétekkel, malmokkal, halas-tavakkal; iparosok, kézművesek és kereskedők birtokában lévő *polgári állományok*; 2-szor mintegy 60 község vagy községi birtokrészek, melyekhez jobbágyi és boér állományok tartoztak. Ezek száma eredetileg többre ment, mert az 1726. és 1758-iki urba-

rületre terjedt ki.¹⁾ Nem csoda azért, ha birtoklása versengés és sóvárgás tárgyát képezte főurak és fejedelmi személyek között.

Története a XVI. század közepén a Maylád család történetével van összeforrvva. Ezzel tehát meg kell ismerkednünk.

Maylád István nagyratörő szereplése és bukása után Fogaras meghagyatott az elárvult család birtokában.²⁾ Mayládné Nádasdy Anna, a későbbi hatalmas nádor Nádasdy Tamás húga³⁾, férfias lélekkel védte maga és két gyermeke jogát, érdekeit s nem hagyta el Erdélyt mindaddig, míg csak reménysége lehetett, hogy szerelmetes férje-urát török fogságából kiszabadítja. Hiába hívja Nádasdy Tamás magához Sárvárra, erdélyi területéről nem akar eltávozni, mert attól tart, hogy a királyi területről „szekén urának nem hallhatná csak hírért es.“⁴⁾

Mayládné (1541—1550.) minden alkalmat felhasznál, hogy emberét küldje Konstantinápolyba levelével, hogy legalább hírt halljon „megnyomorodott szegény uráról.“ Ha a fejedelmi udvarból az adót küldötték Konstantinápolyba, a követekkel rendszeren Mayládné is küld levélvivő postát; ha csaszok jönnek Erdélybe, azok is hoznak leveleket; a fejedelem asszony követei s más jóakarói is meg-meg könyörülnek egy-egy jó hírrel a szegény, párját sirató asszonyon.

1542. elején az özvegy oláh vajdáné izeni és írja neki, hogy ne búsuljon, férje ki fog szabadulni a fogságból.⁵⁾

riumok mintegy 24 községet sorolnak fel, melyek egyes családoknak adományoztattak, vagy elzálogosítottak. Végül Fogarashoz tartoztak a kisebb királyi haszonvételek (regalia minora). Ld. Kolosváry S. és Óváry K. A magyar törvényhatósági jogszabályok gyűjteményében. I. k. 171. l.

¹⁾ Bethlen Farkas historiája. II. k. 134.: „ . . . ad septem magna hung. milliarum in longitudinem sese extendentem.“

²⁾ Téves régebbi (pl. Bethlen II. 8.) s újabb történetírók amaz állítása, hogy Fogaras Maylád István hűtlensége miatt családjától elkoboztatott s csak fia Gábor nyerte volna vissza János Zsigmondtól 1560-ban. A Maylád család megmaradt Fogaras birtokában István Konstantinápolyba hurczoltatása után is. Mayládné új adományt is nyer reá 1558-ban.

³⁾ A gr. Nádasdy család predikátuma: nádasdi és fogarasföldi.

⁴⁾ Nádasdy Tamás nádor családi levelezése 117. l. Szerk. Károlyi Árpád és Szalay József. Kiadta a M. T. Akadémia. Bpest, 1882.

⁵⁾ U. ott 115. l.

1542. december havában Izabella királyné egy embere hoz jó hírt a portáról, a miről Mayládné örömmel tudósítja Nádasdyt, a kinek pártfogásában Isten után lefőbb reménységét helyezi. „Azt mondja — úgymond — (a királyné követje), hogy szemben volt volna urammal és egy éjjel hál volna az házban, melben vadnak és egy pispeket és két jeles urakat vetének volna hozzájuk, a mel házban vadnak uram és Bálint uram. Azt es mondja, hogy egészsekben vagyon mind szekén uram és mind Bálint uram . . . szekén uram levelet is kildett volna nekem és a francia király keveti és egy basa, . . . szóval es izent szekén uram.“¹⁾

Maylád tehát a Budavár elfoglalása alkalmával álnok módon elfogott Török Bálinttal és más jeles keresztyén foglyokkal együtt tartatott fogságban, úgy hogy bejárhattak hozzájuk és szabadon írogathattak haza ők is leveleket.

Az erdélyi rendek is szót emelnek az 1542-iki deczemberi tor-dai országgyűlésen érdekükben és kéri királynéjokat, hogy „méltóztassék gondot viselni Török Bálint és Maylád István kiszabadítására; ha váltságukra pénz kellene, készek minden lehető terhet elvállalni, csak hogy kiszabaduljanak.“²⁾ Nádasdy Tamás is elkövet minden lehető, hogy sógorát kiszabadítsa. Ugy hogy a bánatos asszony 1542. végén azzal a reménnyel kecsegteti magát, hogy bátyja már „lett volna oly útat“, hogy férje megszabadul, kit adna az úristen — így sóhajt fel — és én életemben láthatnám az vagy csak egyszer, ha istennek kellemetes volna.“³⁾

Reménysége éledésével rászánja magát arra is, hogy Fogarasból kimozduljon s 1542. végén bátyja sürgetésére Husztra teszi át lakását s ott marad 1545. nyaráig.⁴⁾

De a szabadulás reménye újra meg újra meghiúsult. Frater György nem akarta, hogy Maylád rablánczai megoldódjanak, mert félt a régi vetélytárstól és sikeresen ellensúlyozta a Maylád kiszabadítása érdekében tett lépéseket.

Mayládné azért nem adta fel a reményt. 1543. apr. 25-én ismét „eresztette egy emberét szekény urához, hadd értené, miben áll

1) Nádasdy Tamás levelezése 118. l.

2) Erd. Ország. Eml. I. 170.

3) Nádasdy Anna levele bátyjának. 119. l. Id. h.

4) Id. h. 117.

szekény ura dolga.“¹⁾ 1545. nyarán Orbán deákot járattja Konstantinápolyba, de egyéb jó hírt alig hozott, mint hogy „egészségben hatta“ Mayládót, kitől leveleket is hozott.

Mayládné 1545. nyarán visszatér Fogarasba, hogy azzal is közelebb legyen urához. Férje kívánsága is az volt s Nádasdy is beleegyezett.²⁾ Onnan küld 1546. márcziusában Fráter Györgyhöz, „a kencstartóhoz, hogy ű keme izenje meg, mikor viszik be (Konstantinápolyba) az adót, hogy ő is emberét bocsátaná be az ű keme emberével. De azért nem izente meg, mikor küldi be az adót.“ A Váradon lévő csauszt is kéri, hogy ne kerülné el, mikor az adót beviszik. Ez azt a tanácsot adta neki, hogy jó volna könyörögnie Izabella királynénak, hogy a szultánnak egy levelet iratna és kérné, hogy bocsátaná szabadon Mayládót, s akkor nem lesz olyan egyenetlenség és visszavonás az országban.³⁾ — A bánatos asszony bár fél a csausz cselvetésétől, még sem mulasztja el, hogy könyörögjön a királynénál ura érdekében. De hiába mozgat meg minden követ.

A következő 1547. év nyarán váltságdíjjal járattja embereit Konstantinápolyban, „de csak hejában jártak és nagy keltséget tettek hijában.“

Most már Mayládné is csüggedni kezd. „Hiszem — úgymond — hogy nem telt volt még be az ő kegyelme szabadulásának órája, jöllehet valamivel kellett kisértenink, mindent megkésértettem; immár mindenből kifogytam, csak az úristen szabadéthatja meg, kinek minden hatalma vagyon és minden foglyaknak szabadétója.“ Most már kész kimenni bátyjához, mert látja, hogy semmit nem használhat urának; de előbb rendbe akarja hozni házát, gazdaságát, mert külföldben „minden marhám jevedelme — úgymond — fistiben (füstbe) megyen.“⁴⁾

Ámde hiába készül, nem tudta oly könnyen elhagyni Fogarast — ott maradt továbbra is és folytatta a sisiphusi munkát férje ki-

¹⁾ U. ott 121.

²⁾ 1545. aug. 17-én Nyaláb várából írja Nádasdy Tamásnak, hogy „Te kgd engem ki ne hívasson, hanem inkább te kgd akaratjából Fogarasba mennék, hogy mivel inkább messzebb ne szakadnék az én szegény uramtól, azért im értem, hogy az uram akarattja es ugyanaz, hogy Fogarasban menzék.“ Id. h. 112.

³⁾ Nádasdy levelezése. 123—124.

⁴⁾ Id. h. 126.

szabadítása érdekében. Jóformán ennek élt egyedül. Egyetlen fiát, Gábort már előbb teljesen Nádasdyék gondjaira bízta, a kit egészen ők neveltek fel Sárvárrott, maguknak úgy sem volt gyermekek egészen 1555-ig, Maylád Gábort tehát édes gyermekökül tartották. Anyja mellett csak leánya, az első szülött Margit maradt, a ki ide s tova nagy lánynya nevedekett s nem sokára kérői akadtak. De a fogarasi vár gyászát ez sem derítette fel: a rabságban sínylődő várúr halvány árnya ott kísértett mindegyre a komor bástyafalak között.

1548. elején újabb kísérleteket tesznek kiszabadítására. A portai adóval Szabó Péter, Ali csauszszal Oroszy Péter nevű embereit küldi Mayládné Konstantinápolyba. Nagy volt a reménység, mert a királyné is levelet írt mellette. „Királyné asszony ő felsége — írja Mayládné Nádasdynak — örömet megadá az levelet, úgy az mint mi magunk kívántuk és azt mondta ő felsége, hogy valamit ő felsége mívelhet, mindenre kész.“ — Csak Fráter Györgytől fél most is Mayládné, mert ő „mind eleitől fogva ellentartó volt benne... innét tova is mindaddik azt míveli, míg azt ki nem veti fejéből, hogy neki nem kell félni az én székén uramtól... Én nekem ő benne minden reménységem megfogyott, mert hogy ne állana az eleven emberen bosszút, ha még az haolt emberen is bosszút áll, mint szegény Botthyáni Orbánt, kit a királyné nagy tisztességgel eltemetettett Fejérvárat az monostorban és Frater György kiásta s az ganéban temettette... Azért ha ezúttal a királyné asszony (Izabella) levelére el nem bocsátják uramat, nem tudok osztán egyéb utat benne, hanem ha az kegyelmed (t. i. Nádasdy Tamás) írása szerint (Ferdinánd) király ő felsége terekedik érte.“¹⁾

Minden reménykedés hiábavalónak bizonyult. Maylád István börtöne sem Nádasdy Tamás, sem Mircse oláh vajda, sem Rusztán vezérbasa, de még a francia király követi közbenjárására s Izabella királyné levelére sem tárult fel. Legfőlebb annyit értek el, hogy Maylád fogsága enyhítettett, szabadon hallgathatott vallásos hitét tápláló evangélikus imákat, levelezhetett feleségével, fiával, intvén őket többek közt az új hithez való ragaszkodáshoz, sőt többek közt arra kéri nejét, hogy birtokán engedje reformálni az egyhá-

¹⁾ Nádasdy Tamás levelezése. 128. l.

zakat. ¹⁾ De szabadságát vissza nem nyerhette, mert Fráter György résen állott, figyelemmel kísértetett minden lépést, ²⁾ melyet Maylád érdekében tettek és sikeresen megghiúsította azokat, elhitetvén a szultánnal, hogy Maylád hazabocsátása nagy zavaroknak lenne előidézője s Erdélyt a németek kezére játszhatná. A szultán tehát halani sem akart Maylád hazabocsátásáról, de családja érdekében megtette azt, hogy ráparancsolt Fráter Györgyre, hogy a fogoly főúr magyarországi birtokait senki se háborgassa (névleg is megnevezvén Verbőczy — tévesen írva Barbetochy — Imrét, a ki Tekét perelte s az abaúji Czéczt és Idát) s Maylád özvegyét és gyermekeit nyugodtan és békében élni engedje. ³⁾ Ők magok csak élhettek békességben, de a szerető hű feleség, férjhez-adó leány s az 1547-ben Ferdinánd királytól bárói rangot nyert egyetlen fiú hiába várták nap nap után a férjet, az apát. Nála nélkül kellett porkolákkal, tisztartókkal, hópénzt sürgető várnéppel bajlódni, perekkel, szomszédokkal (főkép a szászokkal) vesződni — s a kérők között válogatni.

Mert a gazdag Maylád Margit kezéért 1547-től fogva a kérők egymásután jelentkeztek. Tán a legelső volt *Perényi Péter* a hatalmas oligarcha, a mohácsi vész idején koronaőr, azután erdélyi vajda, most Ferdinánd király foglya Bécsben, a ki Nádasdy Tamás előtt példázgatott és egyengette az utat, hogy ha az úristen a fogságból megszabadítja, Maylád Margit kezét megkéreti. Nem lett volna összeillő házasság a nagy időket látott idősb özvegy ember s az ártatlan fiatal nő között, a ki Perényinek leánya lehetett volna. Mayládék nem is igen kapnak rajta. Mayládné azt a választ adja a közbenjáró Nádasdynak, hogy „az én akaratomval soha nem leszen, kit uramnak is megírtam vala és én nékem is ugyanazon választ írt róla, mint kegyelmednek írt volt.“ Érdekes, hogy nem a korkülönbségen akadnak fenn, hanem Perényi első nejevel való házasesetén, s atyja Perényi Imre nádor nem kifogástalan családi életén. „Oka

¹⁾ Történelmi Tár, 1885. 526 l. Gyalui Torda Zs. levele Melanchtonnak 1545. decz. 25.

²⁾ Pl. Hieronymus Camellus de Lesina ferenczrendi Rusztán basa titkos szándékairól tudósítja Maylád kiszabadítása érdekében, Konstantinápolyból 1549. jan. 21. E szerint Rusztánnak 10,000 arany ígértetett, s a közbenjáró Janus bey-nek 2000 arany Maylád kiszabadítása esetére. Tört. Tár 1882. 116.

³⁾ A szultán levele Frater Györgynek 1548. oct. 24. Tört. Tár 1882. 113 l.

ez, hogy nekem nem tetszik — írja Mayládné — hogy hiszem, hogy hallotta kegyelmed, Péter uram atyja mint tartotta nagyrispánné (= nádorispánné) asszonyt és ő maga is mint lakott feleségével, az mennyire én értettem.“

Csakhamar (1548. elején) más kérő is jelentkezett: *Bethlen Farkas* uram, a kit már komolyabb számba vettek. Ő is más közbenjárásával nyilatkozott, hogy alig várná Maylád szabadulását, mert nem akarna mást feleségül venni, mint az ő leányát. Kivánságára Mayládné írt is az urának felőle s kikérte bátyja tanácsát is. Mayládné keserű sorsa közepett egyedüli vigasztalását leányában találta fel, a kire büszke kezdett lenni s nem féltette, hogy jól férjhez ne tudja adni. „Csak az úristen tartsa meg kegyelmeteket — írja Nádasdynak — és szekén uramat hozja meg isten, hiszem az úristent, hogy nem marad rajtunk, ha az úristen megtartja.“¹⁾

Az igazi kérő azonban, kiben mind a szülőknak, mind a leánynak igazán kedve tellett, csak ezután lépett fel Somlyai *Báthory* András személyében. Régi öreg nemzet, vagyonos főúr, Istvánnak, a Szapolyai János egykori vajdájának fia, Báthory Istvánnak a későbbi fejedelemnek és lengyel királynak testvérbátyja. Kor tekintetében is megfelelő fiatal dalia, kinek Fogarason is saját curiája volt. 1548 tavaszán az eljegyzés már elhatározott dolog, de a menyekzöt késleltetik.²⁾ 1549 elején már „András uram fiamnak“ írogatja Mayládné s ettől fogva leveleiben együtt emlegeti „szerelmes leányát s szerelmes nagyobbik fiát“, a kit már a családhoz tartozónak tekintettek.³⁾ A menyegző azonban mindegyre elmarad. 1548-ban Mayládék halogatják. 1549 elején meghal a vőlegény anyja Telegdi Katalin. 1550 szept. 18-án újabb halasztásról értesíti Mayládné bátyját. „Az menyekezőnek az mely napot hattunk vala, azt esmég elhalasztottuk az itt ben való háborúságnak okaiért.“⁴⁾ Az újabban kitűzött terminust (az 1551-ik évi „húshagyatról“, melyre Nádasdy is meghívatott, a vőlegény másíttatja meg Izabella, Fráter György és Petrovich kívánságára. „Az minemő jeles okokért készerétette királyné asszony, kincstartó uram és Petrovit uram fiammal az menyekzöt elhalasz-

¹⁾ Nádasdy Tamás nádor családi levelezése. 129 l.

²⁾ U. ott. 132.

³⁾ Id. h. 140—141.

⁴⁾ Id. h. 143.

tatni — írja Mayládné Nádasdynak — hiszem, hogy te kegyelmed mindeneket megért.“¹⁾ Az ok az lehetett, hogy Báthory András volt egyike azoknak, a kik a Ferdinánddal való kiegyezésben szövetségbe jártak (1550.) s ő vitte később a magyar koronát is ki Erdélyből (1551.)

Végre valahára „kincstartó uram szabadságot hagyott“ Báthory Andrásnak s „a menyekzőnek napját megnapozták,“ 1551 szent György nap után való másod vasárnapra (május 3.) tűzvén ki azt. Meghívják rá Nádasdyékat is „úgy mint édesatyját, édesanyját leányának menyekzejébe... *Fogarasba*“. S ez már annyira elhatározott végleges terminus volt, hogy kimondották, „hogy ha az idő az menyekzőnek meghagyatott napjáig megháborodnék, hogy az menyekzőnek el kellene múlni és az meghagyatott helen (t. i. Fogarasban) nem lehetne is, ugyan nek kell azért lenni, ha csak két fél szomszédunkat kell behívnunk is.“²⁾

A menyegzőt valóban megtartották, csendesen, gyászban, mert kevéssel az előtt érkezett a szomorú hír Konstantinápolyból, hogy Maylád István (1550 karácsony hetében) meghalt. 1550 őszén már igen beteg volt, „de esmét megkönnyebbült.“ Felesége szeretetteljes gondoskodása kíséri végső napjaiig, utoljára is még száz aranyat küldött neki, a mi azonban már nem találta életben. Az ő szabadulására tehát nem kellett többé várni a menyekzővel. A lakodalomra Nádasdyék sem jöhettek be az ország másik szögletéből, Maylád Gábort sem hozathatta be édesanyja „az időnek háborús voltáért.“

Többé Mayládnének sem volt maradása Fogarasban. A tiz évi hiába való küzdelem férje kiszabadításáért megtörte. Leányát, a ki nek gondozásában eddig vigasztalást keresett, férjhez adta; most már fia mellé vágyott, a kitől tiz éve hogy elszakadt, mert Nádasdyék atyja fogságra jutása után magokhoz vették s mint saját gyermeköket úgy tartották, s előbb otthon, majd Bécsben taníttatták. E gyászos tiz év alatt az aggódó édesanya csak levelekből értesült fia sorsa, haladása felől. 1548 elején nagy lelki örömmel vette s magyaráztatta meg magának fia első (latin) oratóiját, melyet Nádasdy előtt tartott. Nem hallgathatta könnyhullatás nélkül szerelmes fia

¹⁾ U. ott. 146.

²⁾ Nádasdy T. levelezése 150 l.

első munkáját és sietett megküldeni „az ő szerelmes megnyomorodott urának“ is vigasztaló napsugárul börtöne éjjelébe.¹⁾

Az örömhírt nem sokára szomorú követte. Nádasdnyé 1548 tavaszán Maylád Gábor betegségéről értesíti a távoli édesanyát, nem titkolván, hogy attól tart, hogy „az himlé helle megtetszenéjek az orczáján.“ Mayládné midőn fia gondos ápolásáért hálálkodik, a himlőhelyekért könnyen vigasztalódik, csak életéért aggódik. „Hogy te kgd az Maylát Gábor betekségén igen szorgalmatos, az úristen fizesse meg kgdnek minden javával... Csak az úristen megtartsa, azval én nem gondolok, (hogy a himlő) bár megtessék rajta, hanemha meg nem esmerném felüle. De ha arczról meg nem esmerném is, megesmerném az haja állásáról, mert szinte olyan duzzadtan áll hátul az hia (haja), mint az agyjának.“²⁾

Maylád Gábor nem sokára újabb oratiojával örvendeztette meg anyját, melyet „király ő felsége előtt tett volt.“ Mayládné Nádasdnyának 1548 szept. 23-án hálálkodó levelében arra a nyilatkozatra ragadtatja magát, hogy bizony „miltobban vallhatja kgdet atyjának és az én szerelmes asszonyomat anyjának, hogy nem mint minket, az tö kgdnek ő hozzá való gondviselisiírt, mert az ő atyja hon vagyon, kgd jól tudja, hogy magával is jó tehetetlen és én magam is; Isten után te kgdben vagyon minden bizodalmom.“

Mayládné annyira megy a fia sorsa intézéséről lemondásban, hogy még levelet is csak Nádasdnyé külön engedélyével ír neki. „*Hogy Gábriel fiannak írtam — mentegeti mintegy magát bátyja előtt — ez oka hogy az én szerelmes asszonyom adott arra szabadságot, hogy nem tulajdonítja ő kegyelme csak magának az fiúságot, de hogy mend egyetembe fiónk legyen, mert megírtam volt ő*

¹⁾ „Ez elmúlt napokban kildette vala az én szerelmes fiam az ő oratióját (írja Nádasdnyénak Fogarasból 1548 jan 12-én), melyet az te kgd szerelmes ura elétt, az én szerelmes bátyám elétt tett, melyet mikor megmagyaráztattam, igen eremest hallottam, *kit bizony nem is tírheték kenvem esellen* (= tírheték könyhullatás nélkül) és úgy adtam az úristennek hálát rajta, hogy az úristen én nekem azt adta érnem, hogy látám immár az ő oratióját *és hogy ti kegyelmeteknek kedvében vagyon az ő kicsiny állapotja*, mely oratiót az én szerelmes megnyomorodott uramnak kildtem, kit hiszek, hogy ő kegyelme is eremvel látja, de *hiszem, hogy ő kegyelme sem tírheti kenne esellen.* (Nádasdy T. cs. levelezése 130. l.)

²⁾ Id. h. 134.

kegyelmének, hogy az ő kme engedelme nélkül én csak fiannak sem mondom, mert hogy az én szerelmes uram is örökké ő kemének adta és ajánlotta.“¹⁾

De hiába próbált Mayládné annyira lemondani fiáról, az anyai szíven erőszakot tenni nem tudott. A vágy, fiát látni, az évek múltával mindegyre élénkebben ébredezett anyai szívében, a mely jogait kezdte követelni. Eleinte arczképeért könyörög Nádasdyné előtt, majd hallván hogy tanulmányai betetőzése végett Olaszországka akarják küldeni, őt magát akarja látni, hogy idegen országba indulása előtt búcsúcsókjával illesse és kebelére szoríthassa. „Emlékezhetik kgd róla (így ír 1549 decz. 18-án Nádasdynének), hogy kgdnek kenyergettem vala, hogy az mi szerelmes fiúnk képét kgd én nekem megkildenéje, mit hiszek, hogy kgdnél nincsen elfeledve. *De mast immár nemcsak az képét kívánnám látni, hanem ugyan ő magát*, ha lehetne és ha ti kgtek akarnája, mert meghigyje kgd, hogy mind azúta, miúta elkildtem télem sem kívántam ugyan látnom, mint mast, minek én magam sem tudom okát, mi legyen, mert azt tudom, hogy ott rejá való gondviselés vagyon, hogy nálam volna is, kgteknek kildeném. Azért mast sem azért kívánom látnom, hogy nálam tartanám, hanem csakugyan kívánnám egyszer látnom, addig, mik úram Olaszországba kildi. Nem hogy azt bánnám, hogy ő kme elkildi, de ha addik nem látom, mik elviszik, csak az úristen tudja, meddik én osztán nem látom őtet.“ Báthory András, a Margit vőlegénye vállalkozott, hogy kimegy érte s bekiséri. Ha netán Fogarasha nem akarnák küldeni, azt kéri Mayládné, hogy legalább Somlyóig bocsássák s ő oda menne fia látására s onnan aztán „szerelmes nagyobbik fiával“ visszaküldené. Hozzá teszi ugyan fájdalmas lemondással, hogy „mindazáltal, ha kgteknek nem tetszik és kgtek el nem bocsátja, legyen az ti kgtek akaratja, *ennél nagyobbat is szenvedtem el s ezt is el kell szenvednem*, ha egyéb nem lehet benne, de akarám megirnom kgteknek az én szívemnek kívánságát, mert ennél tovább immár el nem titkolhatám én magamban, hogy ne írnek kgteknek róla.“²⁾

De Mayládné hiába kívánta a fiát látni, arra még soká kellett

¹⁾ U. o. 136—137.

²⁾ Maylád Istvánné Nádasdynak Fogaras, 1549 decz. 18. (Id. h. 141—142.)

várakoznia. Ferdinánd király Magyarországa akkor külföld volt a Szapolyaiak Erdélyére nézve s e háborús időkben az utazás nem volt bátorságos dolog. Nádasdy tehát nem bocsátotta fogadott fiát még az édes anyjakedvéért sem.

Két év múlva azonban, midőn Maylád István halálhíre megérkezett, most a már igazi gyászos özvegy maga kívánkozik el Fogarasból. „Immár az én itt maradásom én nekem semmiképpen nem tetszik — írja 1551 márcz. 2-án — *mert az mit én ez ideig itt vártam, azt az úristen én tőlem elvette.*“ Leánya lakadalma megülése után legfőbb vágya, hogy tiz esztendei szomorú rabsága színhelyét, Fogarast, elhagyhassa s fiához és bátyjához költözzék. De még e felől izeneteket vált bátyjával, addig szorgosan tudakozódik férje halála, temetése, testamentom levele felől s be akarja hozatni ura holttestét. Ir a francia király orátorának, hogy „megírná a szegény ura halála mint lett és hon temették és az testamentom felől is,“ mert úgy hallotta, hogy nála volna. Ir Rusztán basának a nagyvezérnek is az ő „szerelmes megholt ura hideg teteme felől, hogy ha élteben az ő kme szabadulása nem lehet, immár adnáják csak az hideg tetemet meg.“¹⁾ Mindent elkövetett erre nézve: egy göröggel Fogarasban személyesen tárgyalt „szerelmes megholt ura tetemének meghozásáról,“ a ki a Kávássy Jób anyját meghozta volt s a ki Maylád holtteste hazahozására is erősen vállalkozott.²⁾ De hiába; minden kísérlet meghiúsult; hazai földre Mayládnak még holtteste sem kerülhetett vissza.

Mayládné végre elhagyhatta Fogarast, tiz évi boldogságának s ugyanannyi gyászának színhelyét. Annál könnyebben tehetette azt, mert Erdély 1551-ben Ferdinánd király kezére került s így nem kellett ahoz külön engedélyt szereznie, mint előbb kellett volna „királyné asszonytól és az király fiától.“ 1551 aug. közepén már alig várják Sárvárott, a hol Nádasdyné „az felső rend házat mind megüresését ű kegyelmének.“³⁾ Mayládné megérkezvén a nagy útról, 1551 ősztől fogva ott éledgelt csöndesen fia mellett, sógornéja közelében, most már

¹⁾ Mayládné Nádasdynak, Fogaras, 1551 máj. 9. Id. h. 152.

²⁾ U. az u. annak 1551. jun. 26. Id. m. 153.

³⁾ Nádasdyné írja férjének 1551 aug. 13. „Az asszonyom ű kglme jövését hogy csak alig várom, hogy ű kglmét szememmel láthassam immár egyszer életben.“ (Id. h. 83. l.)

távoli leánya sorsa felől aggódva, hogy ha soká nem jött hír rólok Erdélyből, majd ismét fia felől, midőn 1552-ben Nádasdy magával vitte Bécsbe s udvari szolgálatba helyezte, s főkép midőn a pestis idején is ott tartotta. Mayládné ugyancsak kesereg (1552 sept. 12) egyetlen fia után, mert neki „ez féleiben tebb nem volt, sem tebbet nem vár az istentől... hogy ha most ott — Bécsben — meghal (így töprenkedik), az fogja kesergetni az én szívemet, hogy ha onnad meghozták volna, meg nem hol volna.“¹⁾ Ő maga is ugyancsak kerülgeti a cholérát: 1552 szept. 12-én Szalonakon van, oct. 13-án Lékán „rüh az belső várban,“ pár nap múlva a kereslegi majorba húzódik,²⁾ 1553-ban visszatérnek Sárvárra, 1553 nov. 7-éről ismét Lékáról könyörögget sógornéja által Nádasdynak, hogy ha haza jó Bécsből, hozza haza Maylád Gábort is, mert nagyon óhajtaná látni, néhány nap múlva aztán visszamehet az udvarhoz.³⁾

Jött aztán olyan idő is, hogy Gábor úrfi nemcsak örömet, de bánatot és aggodalmat is okozott édesanyjának. Mert az életvidor ifjú kalandokba, mulatságokba keveredett, könnyelműen pazarolta a pénzt, anyja szavára, jó tanácsaira nem hallgatott s rosz társaságba járogatott. Mayládné 1556 május 1-jén levélben panaszkodik rá Nádasdynak: „Az én fiam Gabriel, azt értem, hogy *sok dolokban foglalta magát, kinek nem kellene lenni*. Minap es Szalay Pállal csak ketten mentek volt éjjel az városban, nem tudom hon jártak, de Szalayt csak kevéssé hogy meg nem elték, Gabriel is csak alik szaladott, ismeg azután, mikor minden ember eltakarodott volna, éjszaka lovait elviteti és ruháit. *Az éjszaka mind az városon volt, csak hajnalfelé jött meg*... Azt is mondják, hogy az ki hatvan tallért ott adtak neki, hogy immár abba egy sincs, valahova tette. Én tőlem *pénzt kér, azt írja, hogy ha nem kildek, hitelben es szerét teszi*, mert nem lehet nála nélkül... Egy lánczot adtam volt neki, ha kgd meg nem fenyéti, félek rajta, hogy azt is el ne adja és *meg ne igya az árát*“.⁴⁾ — Most már maga Mayládné kívánja, hogy Nádasdy vigye magával, vagy küldje az udvarba. „Lássá kgd, mit keljen kgdnek vele mívelni — írja Sárvárról 1556 jul. 3-án — kgd

¹⁾ Id. m. 154.

²⁾ Nádasdyné leveleiből 86—87. l.

³⁾ Nádasdyné levelében 90 l.

⁴⁾ Mayládné Nádasdynak Sárvárról 1556 máj. 1.

árvája, kgdnek kenyergék, kgd viselje gondját, vagy kgd után kelljen menni, vagy királyhoz kell kgdnek kildeni, mert látja az úristen, hogy énnekem nincs honnan gondját viselnem, mert tudja kgd, hogy a honnad gondját viselhetném, mast onnad nem lehet“. ¹⁾

„Nádrispán“ uram a szerető de szigorú nagybátya valóban ránczbaszedte Gábor úrfit, úgy annyira, hogy Mayládné nem sokára attól ijedt meg, hogy fia elkeseredésében valami bolondot talál elkövetni. Egy év múlva azt látjuk, hogy most már bátyja szigorúságától félti fiát s engesztelődésért könyörög. „Hogy az kgd harakját is érette — írja 1557 aug. 4-én — annyira megkeseredett és boszszankodott volt rajta, hogy el akart érte bűdosni, ha az én betekségetem nem hallotta volna. Azért édes uram ezféle bolond ifjú egy mérgébe olyat mível, hogy magát is elveszti, az vagy ha megmarad is, mind éltik bánja; de az mi meglesz, ugyan meglesz, *én nekem penik ugyan nincs tebb ő nálánál, és csak ő rá nézhetek én, az valami nemű* (t. i. akárminő legyen is!). Azért édes uram az istennek szeretetiért kérem kgdet és kenyergék, hogy . . . talám nem ártana, ha mindenkoron ilyen keményen nem mutatnája kgd magát neki . . . néha egy jó szó jobb embernek, hogy nem mint ugyan alkalmas ajándék“. ²⁾

Időközben Erdély nagy politikai változáson ment által. Az erdélyiek 1556 ban Lengyelországból visszahívták Izabella királynét s fiát János Zsigmondot a fejedelemségre s Ferdinánd vajdájának át kellett engedniök az országot. Mayládnénak is vissza kellett térnie Erdélybe, ha nem akarta birtokait koczkáztatni, melyeket eddig veje és leánya gondoztak. Ferdinándtól azért engedélyt kért az Erdélybe költözésre. Az engedélyt megnyervén, útra kelt s 1558 január 20-án Kassára érkezett. Itt mulatott jan. végéig s az alatt a kassai kapitány Pethő János szolgálatából kikérette Bezerédy Gergelyt, hogy magával vigye udvarmesteréül „mert csak az inasokkal maradott“ s Kassától az út nem volt oly biztos, mint addig. Bezerédyben mint ismerősében jobban bizott mint többi szolgáliban, bár neki sem volt „hokmesterséghez való szakála“. ³⁾

¹⁾ Id. m. 160.

²⁾ „Nádasdy Anna“ (a hogy magát aláírni szokta férje fogsága idején is, nagy-ritkán téven hozzá, hogy „m. domini Stephani Mailad concors etc.“) Nádasdy Tamásnak Sárvár 1557 aug. 4. N. f. cs. l. 161. l.

³⁾ N. F. cs. l. 163.

Kassáról két út állott előtte, Patak-felé, a merre Perényiek hívták, vagy Terebes, Kisvárdá, Ecsed-felé, a merre a kassai kapitány ajánlotta, mert arrafelé minden éjjeli szállása erősségben lehetett. Erre utazott tehát. Február 4 én Ecseden pihent meg s szabadon lélegzett fel a veszedelmes utazás után. „Az úristen fizesse meg, — írja Nádasdynak — hogy ő felsége (Ferdinánd) ilyen kegyelmességet tett velem, hogy elbocsáta, mert immár olylyá tartom, mintha otthon volnék, hogy immár ide szabad útam vagyok; de az mely úton ez éjjel eljöttem, az más éjjel az terek had azon ment el; de ha ez éjjel el nem jöttem volna, ma ismét az németektől nem jehettem volna el, mert az németek mindjára az nyomokba mentek“.¹⁾

Mayládné végre hat évi távollét után szerencsésen megérkezett fogarasi várába s ezentúl ott lakott eleinte leánya és veje, később fia társaságában. „Hogy házamhoz jöttem — én nekem úgy tetszik, hogy másszor löttem ez világra“, sóhajt fel nehéz és fárasztó útja után. Most már csak azt kívánná, hogy fia is utána jönne, hogy Ferdinánd király bocsátaná el szolgálatából. „Akaratom az — úgymond — hogy pünkösdre írte kölgyek ő felségihez, ha valahogy ő felségitől kiszabadíthatom“. Nádorispán bátyjának, a király bizalmas benső meghittjének szeretettel kéri most erre pártfogását. „Ne nézze kgd azt, ha úgy nem tudna kgdnek az ő ifjú voltába szolgálnia, ki kgdnek kellemetes volna. *Nizze kgd az ő árva voltát és az ő megholt atyját*“.²⁾

De Maylád Gábor haza-jövelete nem történhetett olyan hamar, úgy hogy Fogaras jövedelme még mintegy két évig nagy részt Bécsbe szivárog utána. 1558 folyamán egyszer 400 aranyat küld neki édes anyja Torma János nevű embere által, máskor 300 tallért, s fia mégis panaszkodik, hogy nem küld neki pénzt s szót emel e miatt Nádasdy is. Mayládné azzal menti magát, hogy, azért nem küldött több pénzt fiának, mert „remélte vala megjövését“, de meg értette azt is, hogy igen bőven költ és ugyan azt akarta, hogy megesmerje magát, hogy mikor pénze leszen, eszébe jusson, mint kell költeni, „mert én — úgymond — *annyt soha nem kildhetnék az én fiamnak, kit ő mind el nem költene*“.³⁾

¹⁾ U. ott 164.

²⁾ Fogaras 1558 márcz. 26. Id. m. 163.

³⁾ Mayládné 1558 decz. 21. levele 166. l.

Mayládné csakhamar jó hasznát látta Fogarasba visszatérésének: Izabella királynétól 1558 folyamán új adományt nyert Fogarasra az összes királyi jogok hasznélvezetével együtt. Ez annál inkább hasznokra vált Mayládéknak, mert a zavaros időkben mások is igénykeresettel állottak elő a fogarasi birtokokra. Kecsedy „levelet is mutatott róla, hogy elfoglalta és bele is iktatta magát“; de Mayládné a beiktató levélben említett királyi embereket „ő felsége előtt megvallatta, hogy ők az iktatásban nem voltak“. Mayládné is az akkori jogszokás szerint újra beiktattatta magát az új királyi adományba. — De Kecsedy csak nem nyugodott, még azután is perrel fenyegette Fogarast.

Anyja sürgetése s jogigényeinek biztosítása Fogaras öröklésére arra ösztönözte Maylád Gábort, hogy maga is bejőjjön Erdélybe. Annál is inkább szükségét érezhette ennek, mert Fogaras eddigi kiváltságolt állása az 1558 sept. 29.—oct. 4-iki erdélyi országgyűlésen kérdés tárgyát képezte s a rendek azt határozták, hogy Fogaras vidéke ez országban feküdvén s ő felségeik és a rendek gondoskodása által és költségén védelmeztetvén és tartatván fenn, *a többi rendekkel egyenlő terheket viseljen*, a minek hordozására ő felségeik Fogaras földjének birtokosát kényszeríteni méltóztassanak¹⁾. Tehát, hogy Fogaras szűnjék meg zászlós uradalom lenni s csatoltassék a vármegyékhez.

Fogaras földje kiváltságos helyzetének (hogy az állami adózásban nem vettek részt, hanem szolgálányaikkal a várnak adóztak) jogalapját az képezte, hogy mint végvárra eddig az ország déli határvonalának védelme volt bízva. Ennek a korábbi háborús idők, török beütések, oláh mozgalmak, szászok és székelyek nyugtalansága idején volt értelme, de békés időben nem. Mayládék ugyan tartottak némi őrséget a várban állandóan, úgy hogy Mayládné az 1540-es évek elején alig birja hópénzüket fizetni s csak Nádasdy tanácsára nem szállítja le számukat),²⁾ de országos szolgálatot ezek mostanában nem igen teljesítettek.

Erre alapítja az erdélyi törvényhozás 1560-ban ismételve törvényczikkbe foglalt ama végzését, hogy miután Fogaras vára és tar-

¹⁾ Erd. Országgy. Eml. II. 106. l.

²⁾ „Az uraim felől ír kgtek, hogy el ne bocsátnójok őket. Én ikaz mostan akarom vala megkevesétnem őket“ stb. Mayládné Nádasdynak id. m. 118.

tozéka az őrség-tartástól és a határszélek őrzésétől, a mire eddig kötelezve volt, most szabad: határoztatott, hogy Fogarasvára tartozéka az ország ily szorgos szüksége idején, a köznévelemre, a nemesi birtokok módjára, portánként összeszámítva, *adó alá vettessék.*²⁾

Úgy látszik a fejedelem nem sietett ezeket a végzéseket végrehajtani, mert a rendek 1561-ben ismét megújítják határozatukat, hogy miként az elmúlt országgyűléseken könyörögtek, úgy most is kéri ő felségét, hogy *Fogaras földjét az urak és nemesek földjével egy testbe foglalni, adó- és közteherviselés alá vetni méltóztassék.* Gondoskodják ő felsége arról is, hogy Fogaras a szükség idején a hadi terhek alá vettessék.³⁾

Fogaras kiváltságos helyzete később is szálka a rendek szemében. 1566-ban pl. azt határozzák, hogy a tábor után való élelem szállításra a fejedelem „Fogaras földéről elég szekeret szereztethet, mert *ők eleget nyugodtanak* az mi községünknek sanyarú fizetése és szolgálatja enyért“ (t. i. idején).⁴⁾

Fogaras eddigi kiváltságainak illetően ostromlása méltán sarkalhatta Maylád Gábort, hogy atyai örökségének védelmére haza siessen.

1559 végén szabadságot kért tehát Ferdinánd királytól, a kinek szolgálatában állott, az Erdélybe jövetelre.⁵⁾ Az engedélyt megnyerte, de úgy „hogy az fejedelemnek magát kötelezte az visszamenetelre“. — Ámde János Zsigmond az erdélyi fejedelem — Izabella már akkor meghalván — midőn meghallotta, hogy Maylád Ferdinánd szolgálatára vissza akar térni, maga elé sem bocsátotta, „csak szembe sem akart vele lenni, míglen az oda való kötelezettségbe leszen,“ sőt kereken kijelentette, hogy „nem is akarja szenvedni, hogy másnak szolgálván, Erdélyben jószágát birja“. — Maylád Gábornak tehát 1560 elején sietve vissza kellett mennie Bécsbe „hogy az fejedelem köteleből magát kimentené és szabadságot nyerne alájöni, hogy jószágát tarthatná meg, mert . . . ő neki ennél több sohult

²⁾ Erd. Országgy. Eml. II. 186.

³⁾ Erd. Országgy. Eml. II. 197.

⁴⁾ U. ott. II. 312.

⁵⁾ A székely krónika is 1559-re jegyzi fel, hogy „Maylád Gábor ez időben jöve haza Fogaras várában (Tört. Tár 1880. 641.).

nincsen és ha ezt elvesztendi, nem fog más illyent (mint Fogaras) könnyen az fejedelem (t. i. Ferdinánd) után nyerni¹⁾

Maylád Ferdinánd udvarába visszatérve, nádorispán bátyja pártfogása mellett csakhamar megnyerte elbocsáttatását a bécsi udvari szolgálatból s 1560 derekán állandó lakását Erdélybe s itt Fogarasba tette át, de sokat forgolódott a gyulafejérvári udvarban is.²⁾

Mayládnak azonban kellemetlen helyzete volt Erdélyben. Ő maga is nehezen törődött belé az előtte ismeretlen viszonyokba s benne sem igen biztak, gyanús szemmel nézték a bécsi udvar neveltjét s irigy szemekkel a dúsgazdag ambitiosus fiatal főurat. A feszültség különben is éles volt ez időtájt Ferdinánd és János Zsigmond között, a mi nemsokára nyílt háborúra vezetett.

A bécsi udvar politikájának állandó törekvése a XVI—XVII. században, hogy Erdélyt elfoglalja. Az erdélyi fejedelemséget őszintén soha el nem ismerik, csak megtűrik, a mikor mésként nem lehet s minden kínálkozó alkalmat megragadnak az ország occupálására. Ilyen alkalmúl kínálkozott mostanában Heraclidesnek egy krétai görög kalandornak a moldvai vajdaságba való befészkelődése, a kit aztán (1561 őszén) fel akarnak használni János Zsigmond megbuktatására. E végből nyílt lázadást szítanak Erdélyben s a végeken — s az erdélyi urak között határozottan számítanak *Maylád* Gáborra is, a kit német pártiak magokénak tartanak.

Lélektanilag könnyen megmagyarázható, ha *Maylád* nem volt őszinte hive a Szapolyaiak politikájának, a melynek atyja áldozatul

¹⁾ Özv. *Maylád* Istvánné levele Nádasdyhoz. Fogaras, 1560 jan. 3. id. m. 169. l. Kiténik ebből a lehető leghitelesebb tudósításból, mennyire téves az, a mit *Bethlen Farkas* *Maylád* Gáborról ír. Szerinte „*Mayláth* Gábor, a ki néhány évvel azelőtt anyjával együtt (?), atyjától a török által megfosztatván, Magyarországra költözött, sógora *Iffjú* János közbenjárására (?), ki nővérét *Margitot*, *Báthory* András özvegyét vette el, *János* Zsigmond kegyelmébe ajánlatott s *Mayláth* Erdélybe jövé, a király neki, *Iffju* János esedezésére (?), minden birtokát, melyet atyja hűtlenség miatt elvesztett (?), visszaadta Fogaras várával és földjével egyetemben.“ — (Historiája II. k. 8. l. az 1560-ik évhez.) A hány állítás, annyi tévedés, a mi másokat is félrevezetett. *Báthory* András csak 1562-ben halt meg (Tört. Tár 1880. 642.), *Iffjú* János tehát 1560-ban nem lehetett sógora *Mayládnak*.

²⁾ *Mayládné* 1560 szept. 2-án azt írja Nádasdynak róla Fogarasból: „Fiam felől mi állapotban legyen ő felségénél, mast nem irhatok kgdnek róla, mert mast oda vagyon ő felségéhez Fejérvárra.“ (id. m. 170 l.)

esett; az is természetes, hogy őt neveltetése, múltja, családi összeköttetése a bécsi udvarnál igen nagy kegyben álló „nádorispánnal“ Nádasdyval a Ferdinánd pártjára vonzotta; de ebből még nem következik, hogy igaz legyen az, a mivel őt gyanúsították, hogy János Zsigmond élete ellen orgyilkossági merényletet tervezett. Forgách Ferencz (a ki ekkor még maga is Ferdinánd-pártján volt s a bécsi tanácskozás alkalmával maga ajánlotta Erdélynek a moldovai vajda által elfoglaltatását s ehhez Maylád támogatása megnyerését) úgy adja elő később Erdélyben írt történelmében a merényletet, hogy Maylád, „a romlott erkölcsű ifjú“, egy Jeromos nevű olasz citherást bérelt fel Bécsben János Zsigmond megölésére s azt Erdélybe híván, a fejedelem zenekarába ajánlotta. Ez hangszerében pisztolyt rejtegetve (?), csak a kedvező alkalomra várt. De szándékát észrevették, a pisztolyt felfedezték, a bérenczet 1561 jun. 6-án elfogták, 9-én elítélték. Ez bünszerzőül Mayládra vallott, a ki, nehogy Fogarason elfogattassék, feleségét (?) és javait hátrahagyva, hirtelen Lengyelországba menekült. Sógora, Báthory András, a ki a fejedelem udvarmestere volt, szerzett aztán neki kegyelmet és a visszatérésre engedélyt. Később az olasz citherást is szabadon bocsátották, s az országból kiharancsolták. ¹⁾

Mennyi alapja volt e dolognak, nem tudhatjuk. Az egész elbeszélés a valószínűtlenség bélyegét viseli magán. Ha bebizonyult volna a dolog, nem símitották volna el oly könnyen. Maylád Lengyelországba menekülését sem említi más forrás; az meg éppen bizonyos, hogy feleségét nem hagyhatta el, mert csak két év múlva nősül. Tény, hogy a gyanú meg volt, ha tán alaptalanul is.

Mayládót azzal is vádolja az epés Forgách, hogy a Balassa Menyhért elleni táborozásban 1562 tavaszán egy újabb összeesküvés részese volt, a melynek János Zsigmond elfogatása és élve vagy halva a németek kezébe adása lett volna célja, ha Hadad alá a táborba jövendett. De a fejedelem gyöngélkedése miatt személyesen nem ment, csak seregét küldötte Hadad alá s Maylád Gábor mintegy megbánva bűnét, felkereste a fejedelmet Gyaluban, s néhány falut kérvén tőle, ajánlatot tett a felkelő székelyek engedelmességre hajtására. A fejedelem megtagadta kérését s ő látván, hogy gyanú alatt áll, eltávozott a fejedelem közeléből. De belátván azt is, — írja

¹⁾ Forgách Ferencz magyar históriája. 217 l.

Forgách — hogy a császári pártiakra nézve (kiknek ő mintegy kijelölt vezérök volt) a viszonyok nem kedvezők, cserben hagyta őket s hogy magát a gyanú alól kitisztázza, ellenök kezdett harcolni. ¹⁾

E tekervényes historiához és indokoláshoz ismét erős kétség fér, annál inkább, mert Maylád Gábor a legelső volt, a ki 1562-ben a székely lázadás elnyomására fogarasi hadi népével táborba szállt s míg egy részt a hadakozás alatt vitéz bátorságának fényes tanújeleit adta, más részt fejedelmének a lázadás elnyomására igen kiváló szolgálatot tett. Első összeütközése a Nyárad völgyén majdnem végzetessé vált reá nézve, mert a székelyek túlnyomó ereje seregét legyőzte, hadnagyát Velencei Istvánt elejtették, neki magának lovát szúrták le alóla, úgy, hogy egyik önfeláldozó híve, Boér Balázs lován menekült, a ki maga aztán elesett. De Maylád csakhamar összeszedte seregét, Maros-Vásárhelyre bevonult, ott a kolostorból erősséget rögtönzött s ott tartotta fenn magát, mígnem a fejedelem Radák Lászlót 2000 lovassal segítségére küldötte s maga is a fősergessel táborba szállt. Radák támadása s Maylád kirohanása a székely seregen most győzelmet aratott s a lázadás nemsokára teljesen elnyomatott. Ennek következtében vesztették el a székelyek régi szabadalmaikat, adómentességeket, a közsékelyek addigi nemesi szabadságukat s ezután építették féken-tartásukra Udvarhelyen a barátok kolostorából *Székely-támadt* s a háromszéki várhegyen *Székely-bánja várát*. ²⁾

Maylád Gábornak erre az időre esik megnősülése. Választása, régebbi ismeretség alapján alsó-lindvai *Bánffy László* kir. főajtónállómester, Zala-vármegye főispánjának leányára, *Bánffy Annára* esett, a ki Miksa cseh király neje udvarában palotahölgy volt s valószínűleg ott az udvarnál ismerkedett meg Mayláddal. Gábor úr házasságát édesanyja is felette óhajtotta és sürgette, mert elbetegesedvén, kevés reménysége volt az élethez, a miben még csak az az egy kívánsága volt, hogy „láthatná fiának örömét“ házasesletében.

Maylád Gábor 1561. őszén már végére járt, „hogy az lejjány-asszonyt neki adják.“ Az örömhíre özvegy Mayládné 1561. oct.

¹⁾ Forgách F. m. historiája. 238. l.

²⁾ Bethlen Farkas historiája II 21—23 l. — *Kövéry* László: Erdély történelme III. 172.

24-én Fogarasból Péter deákot, Pálossy Miklóst és Demsedy Mártont Nádasdy Tamás nádorhoz küldi, hogy „venné fel az ő fiának ebbeli tisztességének gondját és ez dolgot vinnyéje véghez“, és pedig úgy, hogy a menyasszony „meghozásának is napja ne halasztassék.“¹⁾

Nádasdynak ez volt utolsó jótéteménye, a mit Mayládéknak tehetett, mert a hatalmas nádor 1562. jun. 2-án megszűnt élni, méltó gyászára mindig gyöngéden szeretett nejének, Kanisai „Orsikájá“-nak, 7 éves kis fiának Ferkónak s testvérének, özv. Mayládénének, a ki úgy érezte bátyja halálát, hogy „mind az ő szerelmes ura és atyja újonnan holt meg.“ Beteljesült, a mit Mayládne félév előtt írt, hogy „tudom, hogy én immár soha nem látom kegyelme- teket, mert igen megbetekesülék, szemem miatt is vagy on esztendei, hogy igen nehezen voltam.“²⁾

De Mayládne azokkal a gyengülő szemeivel még megláthatta fia boldogságát s nem sokára kebelére ölelhette a trencsénmegyei Bolondócz várából 1563. nyarán az ország másik szögletébe, Fogarasra röpitett ifjú menyét s azután nemsokára nyugodtan hajtotta le fejét ő is az örök nyugalomra.³⁾

Fogaras ifjú úrnője új életet varázsolott elő a fogarasi várban, melyet közel egy negyedszázad óta egy férjét sirató, gyermekeiért aggódó gyászos özvegy sóhajai töltötték meg. — De ez az új pezsgő élet nem tartott sokáig, mert Maylád Gábort üldözőbe vette atyja végzete, a mi megakadályozta, hogy ő Fogarason nyugalmas otthont alkosson magának.

A Mayládról híresztelt gyanúsítások még el sem némultak, midőn az irigység és kapzsiság vetette ki hálóját Maylád és főkép szép birtoka ellen. — Békés Gáspár, János Zsigmond legbefolyásosabb kegyencze, a ki alacsony sorsból rohamosan emelkedett a feje-

¹⁾ Nádasdy Anna bátyjának. Fogaras 1561. oct. 24. N. T. cs. l. 171.

²⁾ U. az Nádasdy Tamásnének u. ott 173.

³⁾ Báthory András iudex curiae 1563. jul. 12-én állit ki Bolondoson bizonyáglevelet Bánffy Anna kelengyéről, a melyben huszonnégy gazdag és fényes, aranyos, ezüstös, gyöngyös, atlasz és bársony haczoka, ruha, suba, szoknya, alszoknya, 50 lepedő, 50 abrosz, 50 kendő-keszkenyő, 1000 rénes (= 800 magyar) forint kész pénz szerepel. (Történelmi Tár 1883. 596. l.). A lakadalomnak is akkortájt kellett lenni. Maylád Gábor 1563 márcz. 14-én *Lindván* van (Nádasdy Tamásnéhez onnan írt levele olvasható N. T. cs. l. 236. l.), bizonyára a menyegzőre ment akkor. Ebben a levélben van anyjáról utoljára emlékezés.

delmi kegy által hatalomra és gazdaságra, megirígyelte a gazdag fogarasi uradalmat s ravasz fondorlat által magának igyekezett azt megszerezni. Konstantinápolyi követségéből visszatérve (1565-ben) elijesztette Mayládót, hogy a szultán nagyon haragszik rá atyja miatt s barátságos tanács színe alatt arra ösztönözte, hogy élete biztonsága érdekében hagyja el Erdélyt.¹⁾ — A Maylád lelkébe oltott félelem megfogamzott s Békés gondoskodott róla, hogy újabb táplálékot nyerjen.

Midőn Szolimán szultán (1566-ban) utolsó hadjáratára indult Magyarországra, az erdélyiek is táborba szállottak, s a hadak egyik vezére épen Maylád Gábor volt. A fejedelem Békéssel és fényes kísérettel a szultán üdvözlésére sietett Zimony alá. Midőn onnan visszatértek, Békés folytatta egy évvel azelőtt megkezdett fondorlatát Maylád ellen. Elhitette vele, hogy a szultán parancsot adott a fejedelemnek az ő elfogatására és bilincsre verve Konstantinápolyba küldésére s hozzá tette, hogy a fejedelem erősen tépelődik, hogy mitévő legyen, mert sem őt nem akarja veszedelembé dönteni, sem a szultánt felingerelni. Azt a tanácsot adta azért Mayládnak, hogy a veszedelem kikerülésére az egyedüli út és mód, hogy adja el erdélyi birtokait és meneküljön a német császár védszárnyai alá.

Maylád előtt elrettentő példaként állott atyja szomorú sorsa s jónak látta a török hatalom köréhez tartozó Erdélyből menekülni. Birtokait u. m. a fogarasi zászlós uradalmat a hozzátartozó városokkal, falvakkal, s hét mérföldnyire terjedő hosszú uradalmával, úgy Teke szász városnak felét (melynek másik felét már előbb Verbőczyék perelték el s 1565-től fogva már a Békésé volt) eladta negyedrészt áron, csekély 30,000 frtért a fejedelemnek,²⁾ (a ki a szerződést 1566 aug. 6-án a gyalui várban írta alá) s ő maga feleségével kiköltözött előbb Felső-Magyarországra, azután Morvában vett magának jószágot, a hol 1577. jul. 22-én elhunyt s az olműzi ferenczrendi templomban temettetett el. Két fia Gábor és István nem sokáig élték túl, az utóbbival 1595-ben Esztergom vívása alatt kihalt e balvégzetű fogarasi dynasta család.³⁾

¹⁾ Bethlen Farkas historiája. II. 71.

²⁾ Bethlen Farkas historiája. II. 134—135. l.

³⁾ *Budai* Ferencz Polgári Lexicon. II. k. 684. és Turul 1888. 9. l.

Emléköket Fogarasban mai napság alig őrzi egyéb, mint az a kiváltságlevél, melyben Maylád István 1539-ben a város jogait megerősíti; ¹⁾ minden egyéb elmosódott, miként az a két kőtáblára vésett domború címer-pár a vár falán, melyről a vár árkában tenyésző ákászfák sötét árnyékában inkább csak sejteni, mint tudni lehet, hogy a Maylád és Nádasdy család címerének griffmadarát s nádasból felröppenő vadkacsáját ábrázolja. — De Fogaras történetírójának a Maylád család ottani szerepléséről megfeledkeznie nem szabad: az a negyedszázad, mely az ő nevökhöz fűződik, mindig érdekes fejezete marad Fogaras történetének.

SZÁDECZKY LAJOS.

¹⁾ Ez is csak másolatban maradt fenn 7 pontban a városi levéltárban.
